

MKP ANALÝZA NAPJATOSTI VYZTUŽENÉHO KLENUTÉHO DNA STAVEBNÍHO SILA A POROVNÁNÍ S VÝSLEDKY TENZOMETRICKÉHO MĚŘENÍ

FEM STRENGHT ANALYSIS OF THE STIFFENED ARCHED BOTTOM SILOS FRAME AND COMPARISON WITH RESULTS OF TENSOMETRIC MEASURING

Antonín POLÁŠEK, Martin VAŠINA, Dušan FOJTŮ¹

Abstrakt

V článku je uvedena FEM analýza napjatosti zatíženého stavebního sila při použití klenutého dna dle ČSN 69 0010 ve srovnání se speciálním typem dna vyztuženého v oblasti anuloidového přechodu. Dále jsou uvedeny výsledky tenzometrických měření na reálném typu sila s průběhem zkoušky a vyhodnocením naměřených dat. Je provedeno srovnání vypočtených numerických hodnot pro napětí a deformace s výsledky tenzometrických měření.

Klíčová slova: anuloidový přechod, FEM analýza, konstrukce, měření, napjatost, stavební silo, toroidální dno, tenzometr, tenzor napětí, tloušťka stěny, výpočet .

Abstract

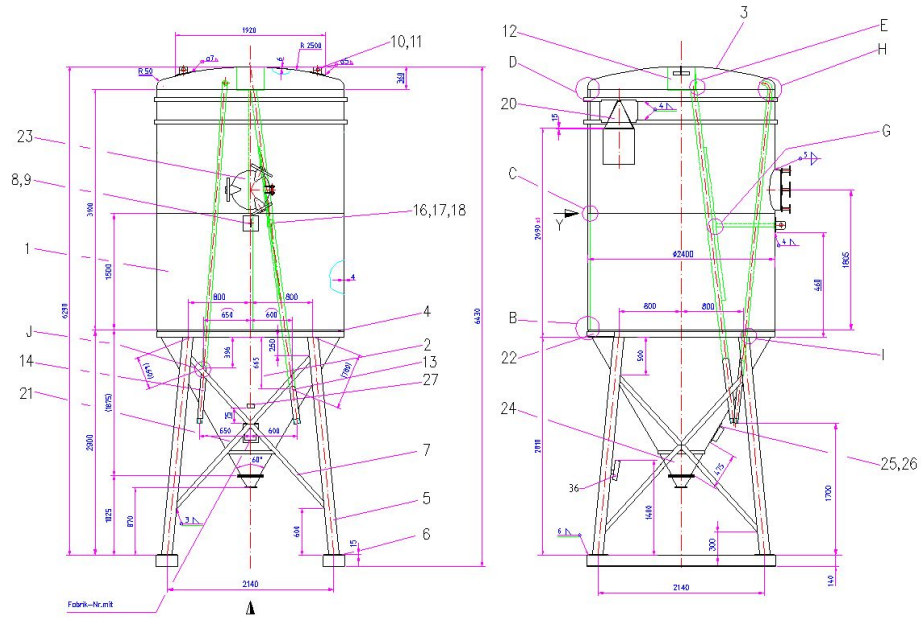
In the article there has been given FEM strenght analysis of the loaded building silos while using the arched bottom in accordance with the ČSN 69 0010 standard in comparison with a special kind of a bottom stiffened in the part of an anuloid reducer. Further have been given the results of tensometric measuring in the real kind of the silos with a test course and evaluation of measured data. A comparison of calculated numerical values for stress and strain with results of tensometric measuring has been carried out.

Keywords: arched bottom, FEM analysis, construction, measuring, strenght, building silos, toroidal bottom, tensometer, stress tensor, wall thickness, computation.

ÚVOD

Transportní nebo stacionární sila slouží pro transport a skladování suchých sypkých materiálů a směsí. Používají se standartně pro objemy 2m³ až 100m³. Konstrukce sil je svařovaná, nádoba sila představuje z hlediska mechaniky těles tenkostěnnou skořepinovou konstrukci, zatěžovanou vnitřním přetlakem a zatížením od hmotnosti náplně, případně dalšími možnými provozními zatíženími. Z hlediska základního výpočtového návrhu potřebných tloušťek stěn se na sila vztahuje norma ČSN 69 0010 případně německá AD2000 - Merkblatt. Pevnostní kontrola a další speciální výpočty na celé konstrukci sila pro možné zatěžovací provozní stavy jsou prováděny pomocí numerické FEM metody. Konstrukce dna stavebního sila je ve většině případů v provedení torosférické dno s geometrickými rozměry dle ČSN 69 0010. Výkres ocelové konstrukce řešeného sila se základními geometrickými rozměry je uvedený na dalším obr.1.

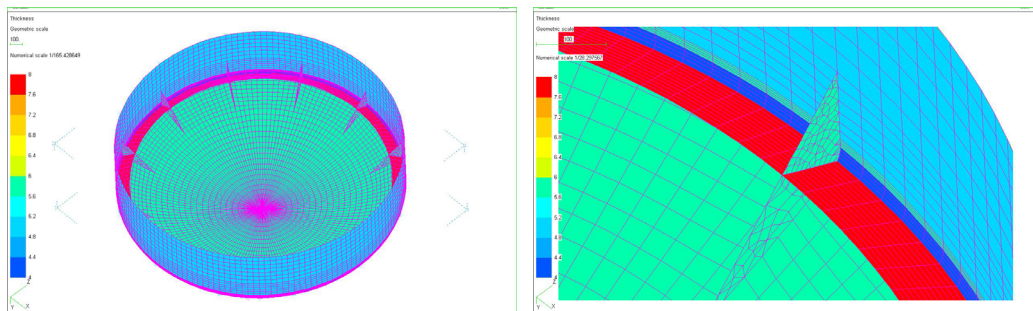
¹ Ing. Antonín POLÁŠEK, CSc., Ing. Martin VAŠINA, Ph.D., Ing. Dušan FOJTŮ, ÚFMI FT Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, polasek@ft.utb.cz, vasina@ft.utb.cz, fojtu@ft.utb.cz
Lektoroval: doc. Ing. Vladimír IVANČO, CSc., KAMaM, SJF TU v Košiciach, vladimir.ivanco@tuke.sk

Obr.1 Základní rozměry sila

ÚPRAVA KONSTRUKCE DŇA SILA – ŘEŠENÍ

Na konstrukci sila 18 m^3 uvedeného na obr.1 použila firma typ dna Normalgewölbter Boden, který je určený pouze pro beztlaková sila. Tento typ dna má střednicový poloměr radiusu anuloidového přechodu $R = 52,5 \text{ mm} = 0,021D$, který je podstatně menší než požaduje norma ČSN 690010, respektive AD2000 a poloměr zakřivení kulové části dna $R_D = 2500 \text{ mm}$, který je jen o málo větší než je požadavek normy. Pro tyto hodnoty zakřivení nejsou v normě ČSN 69 0010 ani v AD2000 stanoveny přepočítavací koeficienty pro tloušťku stěny v anuloidové oblasti. Proto byl provedený návrh zesílení konstrukce dna v oblasti anuloidového přechodu vyztuženým lemem a výztuhami tak, abych se stav napjatosti na zatíženém upraveném dnu co nejvíce přiblížil rozložení a velikostem složek tenzoru napětí u normalizovaného toroidálního dna. Úprava zesílení dna v anuloidovém přechodu je na dalším obr.2.

Obr.2 Úprava sila zesílením v anuloidovém přechodu

Srovnávací metodou jsme potom provedli posouzení vypočtených velikostí napětí pomocí FEM pro následující zatěžovací případy:

LC1 - typizovaný tvar dna podle ČSN 69 0010 normy s poloměrem radiusu anuloidového přechodu $R = 228mm$, poloměr zakřivení kulové části dna $R_d = 2400mm$, tloušťka stěny dna $s_d = 4mm$, tloušťka stěny válce $s_v = 4mm$, vnitřní přetlak.

LC2 - rozměry netylizovaného dna Normalgewölbter Boden s poloměrem radiusu anuloidového přechodu $R = 50mm$, poloměru zakřivení kulové části dna $R_d = 2500mm$, tloušťka stěny dna $s_d = 6mm$, tloušťka stěny válce $s_v = 4mm$, tloušťka stěny anuloidového přechodu $s_A = 4mm$, vnitřní přetlak, vyztužená konstrukce.

VÝPOČET NAPĚTÍ A DEFORMACÍ

Výpočet napětí a deformací na zatíženém toroidálním dnu byl provedený pomocí FEM v software SAMCEF pro deformační variantu FEM [7]. Při odvození konstitutivních vztahů se vychází z Lagrangeova variačního principu, přičemž funkcionálem je celková energie [1,2,3,4,8]. V maticovém tvaru lze energetický funkcionál pro element e zapsat ve tvaru

$$\begin{aligned} \Pi^e = & \frac{1}{2} [d]^e \left(\int_V [B]^T [D] [B] dV \right)^e \{d\}^e - \\ & - [d]^e \left(\int_V [B]^T [D] \{\varepsilon_T\} dV + \int_V [N]^T \begin{Bmatrix} X^* \\ Y^* \\ Z^* \end{Bmatrix} dV + \int_\Gamma [N]^T \begin{Bmatrix} p_x \\ p_y \\ p_z \end{Bmatrix} d\Gamma \right)^e. \end{aligned} \quad (1)$$

V rovnici první a druhý integrál představují potenciální energii přetvoření, třetí integrál představuje práci vykonanou objemovými silami a poslední integrál práci vykonanou rovnoměrným zatížením na povrchu oblasti Γ . Z podmínky extrému funkcionálu dostaneme základní rovnici FEM pro statickou analýzu ve tvaru

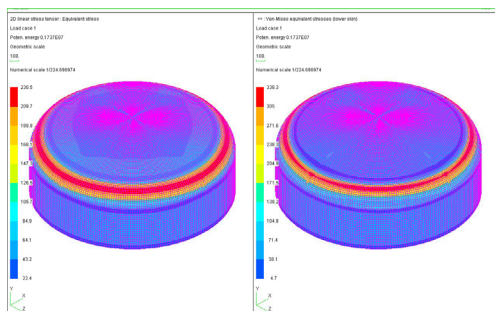
$$[K] \cdot \{d\} = \{f\}, \quad (2)$$

kde $[K]$ je matice tuhosti, $\{d\}$ vektor uzlových posunutí a $\{f\}$ vektor výsledných vnějších sil v uzlech [2] [3]. Výslednou rovnici pro výpočet tenzoru napětí $\{\sigma\}^e$ v závislosti na posuvech a počátečních přetvořeních pro element e můžeme zapsat jako

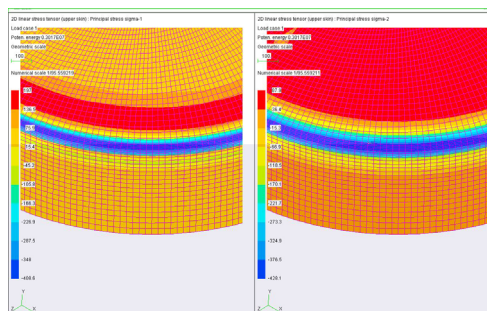
$$\{\sigma\}^e = [C]^e [B]^e \{\delta\}^e - [C]^e \{\varepsilon_0^*\}^e, \quad (3)$$

kde $[C]^e$ je matice tuhostních součinitelů, $[B]^e$ matice diferenciálních operátorů, $\{\delta\}^e$ vektor uzlových posunutí na elementu a $\{\varepsilon_0^*\}^e$ vektor počátečních přetvoření od teploty. V případě, že existují počáteční napětí, je nutné je superponovat [3].

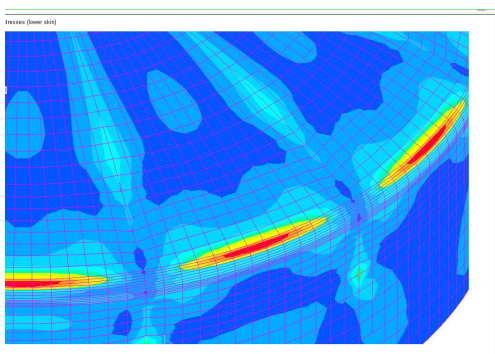
Výpočet byl provedený pro výše dva uvedené typy a tvary dna. Na dalších obr.3 – 6 jsou některé grafické výstupy velikostí napětí pro normalizovaný tvar dna a upravené zesílené dno sila. Výpočtový model byl v tomto případě provedený pouze pro dno s dostatečnou délkou válcové části sila tak, aby spojení dna nebylo ovlivněno okrajovou poruchou v přechodu dna do válcové části sila [10].

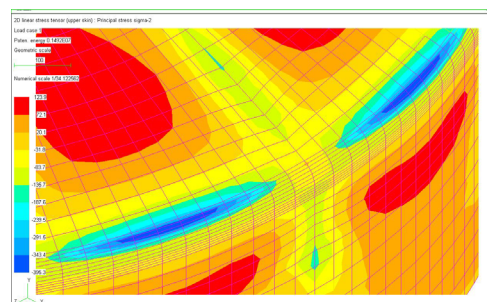
Obr.3 Napětí HMH a Tresca u dna bez výztuže

Obr.4 Hlavní napětí u dna bez výztuže

Obr.5 HMH napětí u vyztuženého dna

Obr.6 Hlavní napětí u vyztuženého dna

MĚŘENÍ NA KONSTRUKCI SILA – VÝSLEDKY MĚŘENÍ

Měření na konstrukci sila provedla “Zkušební laboratoř pro dynamické zkoušky materiálů a konstrukcí“ fy ŠKODA VÝZKUM s.r.o., PLZEŇ. Výsledky a popis měření jsou převzaty z jejich protokolu o měření [6]. Měřeno bylo pomocí odporových tenzometrů 1-LY11-6/120, samostatných nebo uspořádaných do dvojic (obr.7.) ve směru podélném (indexy poměrné deformace a napětí 1) a obvodovém (indexy poměrné deformace a napětí 2).

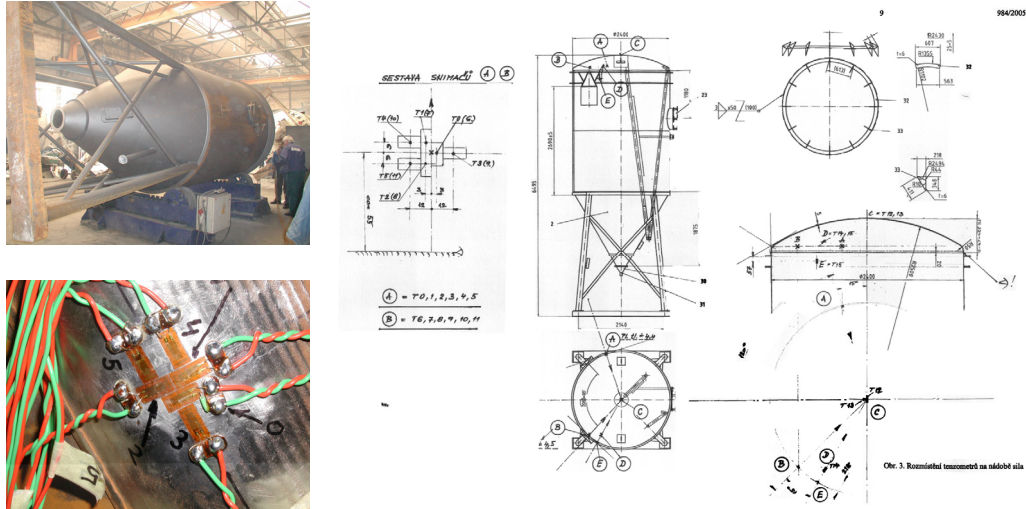
Tenzometry byly lepeny jednosložkovým lepidlem Z70. Vlastní měření bylo realizováno statickou ústřednou UPM 60 s registrací měřených hodnot na interní tiskárnu. Napájení tenzometrických mostů bylo provedeno střídavým napětím 5 V o frekvenci 225 Hz. Tenzometry byly lepeny z vnější části nádoby. Poloha tenzometrů byla volena na základě špiček napětí, určených výpočtem FEM v místě anuloidového přechodu. Byly umístěny ve střední části anuloidového přechodu, po 120° po obvodu (celkem 12 tenzometrů). Tenzometry byly od sebe vzdáleny středem mřížky 6 mm v podélném směru tak, že střední dvojice byla právě ve středu anuloidu v podélném směru. V místě anuloidového přechodu, ve střední části anuloidového přechodu a v ose mezi žebry byly nainstalovány tři dvojice tenzometrů, měřící podélnou a obvodovou poměrnou deformací. Další 2 tenzometry byly v místě počátku a konce žebra v podélném směru a v referenčním místě na vrchlíku dna v navzájem kolmém směru. Měření bylo provedeno při tlakování vodou na přetlak 0,1, 0,2 a 0,3 MPa. Tloušťky stěny válcové nádoby dna byla 5 mm mimo anuloidový přechod. Na anuloidovém přechodu byla naměřena tloušťka stěny 4,3 až 4,4 mm. Naměřené hodnoty poměrné deformace jsou uvedeny v tabulce 1.

Z těchto hodnot byla v místě dvojic tenzometrů vypočítána napětí σ_1 ve směru podélném (meridiánovém) a napětí σ_2 ve směru obvodovém pomocí následujícího vztahu

$$\sigma_1 = \frac{E}{1-\mu^2} (\varepsilon_1 + \mu \cdot \varepsilon_2) \quad \sigma_2 = \frac{E}{1-\mu^2} (\varepsilon_2 + \mu \cdot \varepsilon_1) \quad (4)$$

v místech konce žebër bylo počítáno meridiánové normální napětí podle vztahu

$$\sigma = E \cdot \varepsilon. \quad (5)$$

Obr.7 Měřené sílo a rozmístění tenzometrů

Naměřené poměrné deformace během tlakové zkoušky

Tabulka 1

stav síla	Poměrná deformace ε_i na tenzometru (Tj) [mm.m ⁻¹]															
	ε_1 (T0)	ε_1 (T1)	ε_1 (T2)	ε_2 (T3)	ε_2 (T4)	ε_2 (T5)	ε_1 (T6)	ε_1 (T7)	ε_1 (T8)	ε_2 (T9)	ε_2 (T10)	ε_2 (T11)	ε_1 (T12)	ε_1 (T13)	ε_1 (T14)	ε_1 (T15)
prázdné	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
naplněné vodou	-1	2	-7	13	12	7	-3	-3	-2	-8	-10	-9	-11	-11	-6	6
tlak 1 bar	-175	-233	-74	-196	-173	-136	-263	-307	-190	-239	-254	-219	11	11	-327	-7
tlak 2 bary	-511	-693	-196	-627	-553	-429	-772	-902	-553	-705	-749	-646	64	59	-960	-11
tlak 3 bary	-819	-1118	-294	-1050	-927	-715	-1254	-1464	-892	-1169	-1242	-1072	129	117	-1502	6
bez tlaku	-15	-24	-5	-11	-9	-5	38	-43	-19	-33	-39	-32	3	4	-44	19
tlak 1 bar	-176	-243	-66	-206	-181	-137	-280	-326	-193	-248	-266	-227	28	28	-339	10
tlak 2 bary	-503	-689	-184	-625	-551	-423	-773	-904	-546	-702	-749	-643	78	75	-947	6
tlak 3 bary	-838	-1150	-290	-1084	-957	-732	-1292	-1510	-915	-1208	-1280	-1104	158	146	-1540	24
bez tlaku	16	11	21	15	16	18	7	8	17	15	12	16	19	19	9	23

Vypočtené hodnoty hlavních napětí v místě anuloidového přechodu jsou uvedeny v tabulkách 2 a 3.

**Vypočtená napětí v místě anuloidového přechodu,
řez 0° (PL tl = 4,4 mm)**

Tabulka 2

Měřený stav síla	Místo I (0°)		Místo II (0°)		Místo III (0°)	
	$\sigma_1(T2, T5)$	$\sigma_2(T5, T2)$	$\sigma_1(T0, T3)$	$\sigma_2(T3, T0)$	$\sigma_1(T1, T4)$	$\sigma_2(T4, T1)$
	[MPa]	[MPa]	[MPa]	[MPa]	[MPa]	[MPa]
prázdné	0	0	0	0	0	0
naplněné vodou	-1	1	1	3	1	3
tlak 1 bar	-27	-37	-54	-57	-66	-56
tlak 2 bary	-75	-113	-161	-180	-198	-176
tlak 3 bary	-117	-185	-262	-299	-322	-291
bez tlaku	-2	-1	-4	-4	-6	-4
tlak 1 bar	-25	-36	-55	-60	-69	-59
tlak 2 bary	-72	-110	-159	-179	-197	-175
tlak 3 bary	-118	-189	-268	-308	-332	-300
bez tlaku	6	6	5	5	4	4

**Vypočtená napětí v místě anuloidového přechodu,
řez 120° (PL tl = 4,3 mm)**

Tabulka 3

Měřený stav síla	Místo I (120°)		Místo II (120°)		Místo III (120°)	
	$\sigma_1(T8, T11)$	$\sigma_2(T11, T8)$	$\sigma_1(T6, T9)$	$\sigma_2(T9, T6)$	$\sigma_1(T7, T10)$	$\sigma_2(T10, T7)$
	[MPa]	[MPa]	[MPa]	[MPa]	[MPa]	[MPa]
prázdné	0	0	0	0	0	0
naplněné vodou	-1	-2	-1	-2	-1	-2
tlak 1 bar	-59	-64	-77	-73	-88	-80
tlak 2 bary	-172	-187	-227	-216	-260	-235
tlak 3 bary	-280	-309	-370	-357	-424	-388
bez tlaku	-7	-9	7	-5	-13	-12
tlak 1 bar	-60	-66	-82	-76	-94	-84
tlak 2 bary	-171	-186	-227	-216	-260	-235
tlak 3 bary	-288	-318	-382	-368	-437	-400
bez tlaku	5	5	3	4	3	3

Vypočtená napětí na vrchlíku dna a v místě konců žebra jsou uvedena v tabulce 4.

**Vypočtená napětí na vrchlíku dna
a u konců žeber**

Tabulka 4

Měřený stav síla	vrchlík		žebro	
			dno	plášť
	$\sigma_1(T12)$ [MPa]	$\sigma_2(T13)$ [MPa]	$\sigma_1(T14)$ [MPa]	$\sigma_1(T15)$ [MPa]
prázdné	0	0	0	0
naplněné vodou	-3	-3	-1	1
tlak 1 bar	3	3	-69	-2
tlak 2 bary	19	18	-202	-2
tlak 3 bary	38	36	-316	1
bez tlaku	1	1	-9	4
tlak 1 bar	8	8	-71	2
tlak 2 bary	23	23	-199	1
tlak 3 bary	46	45	-323	5
bez tlaku	6	6	2	5

ZÁVĚR

Výsledky měření v anuloidové oblasti uvedené v protokolu měření byly provedeny na reálné konstrukci síla s tloušťkou stěny dna v rozsahu $t = (4,4 - 5,1)$ mm v místě měření A1-A4 a s tloušťkou stěny dna v rozsahu $t = (4,5 - 5,2)$ mm v místě měření B1-B4. Naměřené hodnoty napětí vykazují nižší hodnoty než ve výpočtu, který byl provedený pro elastickou oblast a pro tloušťku stěny $t = 4$ mm pomocí FEM. Výsledky měření jsou zatíženy standardní chybou měření a můžeme je podle našeho názoru považovat za korektní. Pro přiblížení výsledků měření z reálného síla byla provedena korekce tloušťky stěny ve výpočtovém modelu na střední průměrnou aritmetickou hodnotu tloušťky stěny $t = 4,8$ mm podle protokolu rozměrů z měřené konstrukce síla. Maximální hodnoty napětí pro upravený model dna a model dle normy jsou v následující tabulce 5.

Porovnání maximálních hodnot pro upravený model

Tabulka 5

Výpočet $t = 4,8$ mm	Měření - maxima	Výpočet tloušťka - $t = 4$ mm
$\sigma_1^{upp} = -261,1$ MPa	$\sigma_1^{upp} = -260$ MPa	$\sigma_1^{upp} = 167,5$ MPa
$\sigma_2^{upp} = -328,8$ MPa	$\sigma_2^{upp} = -235$ MPa	$\sigma_2^{upp} = -254,9$ MPa

Rozdíly ve výsledcích hlavně v meridiánovém směru jsou proto, že se při každém měření jen velmi obtížně podaří zachytit špičky tenzoru napětí, které jsou vypočteny v Gaussových bodech a přepočtena jako napětí v uzlech a u kterých se rychle zmenšují jejich velikosti se vzdáleností. Zvýšené hodnoty napětí v oblasti připojení konce žeber jsou projevem tvarové diskontinuity a změny tuhosti vnesené do kulové oblasti dna [10]. Maximální hodnota napětí v těchto místech vypočtená pomocí FEM má velikost $\sigma_{upp} = -198,2$ MPa a je v dobré shodě s naměřenou hodnotou $\sigma_{upp} = -202$ MPa, špička napětí rychle zaniká prakticky již na velikosti prvku pod hodnotu dovoleného membránového napětí. Síla s upravenými dny byly na základě výpočtů a měření po tlakové zkoušce uvedeny do provozu.

Děkujeme vedení fy HASIT, s.r.o., pro kterou byl výpočet komerčně vypracovaný, za jejich svolení publikovat výsledky měření.

LITERATURA

- [1] BATHE, K. J.: *Finite Element Procedures*. 2nd ed. New Jersey: Prentice Hall, 1995. 1037 s. ISBN 0-13-301458-4
- [2] COOK, R. D., MALKUS, D. S., PLESHA, M. E. , WITT, R. J.: *Concept and Application of Finite Element Analysis*. 4th ed. New York: John Wiley and Sons Ltd., 2001. 784 s. ISBN 0-471-35605-0
- [3] HUEBNER, K. H., THORNTON, E. A., BYROM, T. G.: *Finite Element Method for Engineers*. 3rd ed. John Wiley and Sons Ltd.: New York, 2001. 656 s. ISBN 0-471-37078-9
- [4] KARDENSTRUNCER, H., NORRIE, D.H.: *Finite Element Handbook*. McGraw-Hill, Inc. 1987. 1237 s. ISBN 0-07-033305-X
- [5] POLÁŠEK, A.: *Statický výpočet vyztužení dna sil 18 m³*. Interní výpočet K.P.R.Engineering, s.r.o., č.v. 0M00136/K52E1, 2005
- [6] Protokol o zkoušce "Tenzometrické měření dna sila S 18/2 v.č. 4/96". ŠKODA VÝZKUM s.r.o., Plzeň 2005
- [7] SAMTECH S. A.: *User Manuals, Release 11.1*. 4000 Liege – Belgium, 2006
- [8] SEGERLIND, J. L.: *Applied Finite Element Analysis*. 2nd ed. New York: John Wiley and Sons Ltd., 2004. 448 s. ISBN 0-471-80662-5.
- [9] VEJVODA, S.: *Stavba procesních zařízení*. CERM, s.r.o. Brno, 2002. 107 s. ISBN 80-214-2302-1